WIADOMOŚCI PARAZYTOLOGICZNE
T. XVIII, Nr 2-3, 1972

PROF. DR ZBIGNIEW KOZAR
(1918-1972)

WSPOMNIENIE POŚMIERTNE

Prof. dr Zbigniew Kozar był autorem ponad 250 publikacji naukowych, ogłoszonych w latach 1948-1968 w różnych pismach krajowych i zagranicznych. Z liczby tej na prace doświadczalne przypada 120 pozycji (80 tematów), na monografie i opracowania podręcznikowe 7, artykuły problemowe i dyskusyjne 50, artykuły kronikarskie ponad 100. Ogłosił ponadto wiele recenzji i różnych wydawnictw, wiele streszczeń i opracowań bibliograficznych oraz artykułów popularnonaukowych.

Po stosunkowo krótkim pobycie (1945-1946) w Katedrze Parazytologii Weterynaryjnej UMCS w Lublinie, pracował przez następnych 13 lat w służbie zdrowia w Instytucie Medycyny Morskiej w Gdańsku, gdzie niemal od podstaw badał aktualne problemy parazytologiczno-lekarskie. Obejmując w 1959 r. kierownictwo Katedry Parazytologii Weterynarii WSR we Wrocławiu, powrócił do zagadnień weterynaryjnych, a raczej pogodził ze sobą oba kierunki, zajmując się antropozoonozami. Przez kilkanaście lat był też współpracownikiem (1/2 etatu) Zakładu Parazytologii PAN w Warszawie. Po odejściu w 1965 opiekował się nadal Pracownią Antropozoonoz PAN, wprawdzie należącą do Zakładu Warszawskiego, ale zlokalizowaną w Katedrze WSR we Wrocławiu.

Znaczna większość prac doświadczalnych prof. Kozara dotyczy pasożytów przewodu pokarmowego człowieka, toksoplazmozy i włośnicy. Szczególnie badania nad ostatnimi jednostkami chorobowymi zdobyły mu większe uznanie w kraju i zagranicą. Był on w latach 1950-1959 pionierem i organizatorem polskich badań nad toksoplazmozą, które nadal kontynuowane są w różnych ośrodkach. Od 1956 r. był członkiem Międzynarodowej Komisji Ekspertów dla toksoplazmozy. Można też powiedzieć, że i ponowne „odkrycie" włośnicy w Polsce oraz tak duży rozwój badań nad tym problemem, są zasługą prof. Kozara. W ostatnich 10 latach poświęcił się prawie wyłącznie badaniu tego problemu i to metodą kompleksową poprzez zorganizowany zespół licznych specjalistów (biochemików, patologów, immunologów, klinicystów itp.). W dziedzinie włośnicy prof. Kozar posiadał opinię eksperta, udzielał konsultacji dla specjalistów wielu i to odległych krajów, szkolił specjalistów w tym także zagranicznych, w 1960 r.

zorganizował I Międzynarodową Konferencję, potem kilka większych lub mniejszych spotkań dyskusyjnych w różnych krajach oraz przygotował II Międzynarodową Konferencję we Wrocławiu (VI 1969). Od 1958 r. kierował lub prowadził Sekretariat Międzynarodowej Komisji Włośnicowej.

Na wymienionych obiektach (głównie toksoplazmach i włośnicach) prof. Kozar badał w ciągu 22 lat różne zjawiska fizjologiczne i patologiczne. Wśród nich wybija się kierunek immunologiczny, trzeba przyznać, przez długi okres zaniedbany w parazytologii, w porównaniu z immunologią chorób zakaźnych. Są to więc przeważnie pionierskie badania w kraju, a często i w świecie. Już praca doktorska (1948) prof. Kozara dotyczyła zjawisk naturalnej oporności żywiciela i wpływu różnych czynników na przebieg inwazji. W latach następnych poświęcił on wiele trudu udoskonalaniu metod immunodiagnostycznych głównie toksoplazmozy i włośnicy, gdzie wprowadził szereg modyfikacji zarówno w produkcji antygenu jak i samej technice odczynów. W ostatnich latach doszły tu jeszcze badania nad mechanizmem odporności głównie we włośnicy. Zasługują na uwagę między innymi ostatnie prace nad nadwrażliwością późną i wczesną we włośnicy, czyli nad rolą czynników komórkowych i humoralnych z uwzględnieniem makrofagowych przeciwciał cytofilnych, nad wpływem preparatów immunosupresyjnych, strukturą antygenową pasożyta i miejscami wiązania przeciwciał, badanymi metodami immunofluorescencji itp.

Trzeba przyznać, że prof. Kozar poszukiwał stale nowych metod i starał się je wykorzystać do badania czasem tych samych zjawisk np. przemian jakie występują w mięśniowej fazie włośnicy. Jest to droga na pewno trudniejsza aniżeli badanie różnych obiektów przy pomocy jednakowych metod, ale daje możliwości konfrontowania, porównywania i uzupełniania wyników. I tak badał on np. przed kilku laty metabolizm izolowanych pasożytów oraz zmiany w metabolizmie zarażonych tkanek żywiciela. Dla lokalizacji pewnych przemian wprowadził (do parazytologii) metody autoradiograficzne z użyciem kilku izotopów, a poza tym stosował w dość szerokim wachlarzu metody cyto- i histochemiczne (prócz oznaczeń podstawowych szereg enzymów oddechowych, fosfataz, esteraz itp.). Analogicznie w dość szerokich badaniach immunologicznych wykorzystywał różne metody serologiczne i immunofluorescencyjne, a czasem łączył na tym samym obiekcie metody immunologiczne i histochemiczne, uzyskując interesujące dane o naturze antygenów itp. Stosunki występujące w układzie żywiciel-pasożyt badane różnymi drogami, były dominującymi problemami w pracach prof. Kozara. Zagadnienia te są najbardziej aktualne we współczesnej parazytologii i właśnie prof. Kozar był często pionierem badań z tego zakresu w naszym kraju.

Prof. Kozar cieszył się opinią wybitnego badacza wśród specjalistów zagranicznych, czego dowodem może być zaproszenie go do opracowania

2 rozdziałów w wydrukowanej w USA monografii pt. „Odporność w parazytologii" lub np. ostatnie zaproszenie przez Brytyjskie Towarzystwo Parazytologów do wygłoszenia dłuższego referatu na temat własnych badań na zjeździe w Exeter. Był on zresztą już kilkakrotnie zapraszany z referatami do różnych krajów (Włochy, ČSRS, NRF, Rumunia, USA, Węgry), jest też członkiem honorowym Wszechzwiązkowego Towarzystwa Helmintologów Radzieckich. W 1966 r. otrzymał nagrodę naukową I stopnia Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego.

Od lat był czynnym organizatorem życia naukowego w kraju i zagranicą. Głównie z jego inicjatywy powstało w 1948 r. Polskie Towarzystwo Parazytologiczne, które wydatnie przyczyniło się do rozwoju polskiej parazytologii. Od kilkunastu lat prof. Kozar piastował z wyboru członków, funkcję prezesa Towarzystwa. Aktywna działalność tej organizacji była bodźcem i przykładem dla utworzenia wielu podobnych w innych krajach. W 1958 r. prof. Kozar rozpoczął akcję organizowania parazytologów światowych, uwieńczoną powstaniem Światowej Federacji Parazytologów, w której piastował godność wiceprezesa. Dołożył on też starań do zorganizowania I Światowego Kongresu Parazytologów w Rzymie (1964) oraz czynnie współdziałał w przygotowaniach do II podobnego kongresu w Waszyngtonie (1970). Bogata była też działalność redaktorska prof. Kozara. Był m. in. 14 lat redaktorem organu Towarzystwa „Wiadomości Parazytologiczne" i innych wydawnictw.

Nauka polska straciła w zmarłym wybitnego badacza oraz organizatora badań parazytologicznych. Jedyną pociechą jest to, że zasiane przez Niego ziarno, kiełkujące już za życia owocować będzie po jego śmierci.

Witold Stefański